

LA IMMIGRACIÓ FRANCESA AL VALLÈS OCCIDENTAL (S. XVI-XVII) QUATRE EXEMPLES LOCALS: SABADELL, SANT CUGAT DEL VALLÈS, SANT JULIÀ D'ALTURA I SENTMENAT

ESTEVE CANYAMERES RAMONEDA

INTRODUCCIÓ*

Han passat 33 anys des de la publicació del ja clàssic treball sobre la demografia catalana dels professors J. Nadal i E. Giralt. Ells varen dedicar una part molt important del seu estudi als moviments migratoris a la Catalunya de l'Edat Moderna, especialment a la immigració de francesos dels segles XVI i XVII.¹

Des de llavors, el coneixement del corrent migratori francès, o, més ben dit, occità, vers el Principat, continua presentant buits. Els estudis sobre aquest tema continuen essent poc abundants i de desigual contingut i qualitat. Cal remarcar, però, estudis com els de Jaume Codina per al Baix Llobregat, Josep M. de Solà-Morales per a Olot, Enric Moreu-Rey per a Barcelona, Antoni Massanell per a Vilafranca, J. Dantí per al Vallès Oriental i Valentí Gual per a la Conca de Barberà. Alguns, com el de Moreu-Rey, molt primerencs.²

Per a una breu orientació sobre l'estat de la qüestió, caldria potser comentar que un dels autors que més ha insistit en la necessitat d'un projecte global sobre l'abast de la immigració francesa a Catalunya ha estat Jaume Codina, el qual, a partir dels estudis al Baix Llobregat, considera que el moviment migratori fou molt més important del que apuntaven Nadal i Giralt. Contràriament, altres estudiosos com J. Dantí, formulen hipòtesis oposades a les de Codina, especialment pel que fa a creixement demogràfic.³

En aquest context historiogràfic, el present treball intenta aprofundir en el tema des d'una òptica comarcal i local, centrada al Vallès Occidental, a partir dels fons documentals parroquials i notariais conservats de Sabadell, Sant Cugat del Vallès, Sant Julià d'Altura i Sentmenat. L'estudi s'ha estructurat en dues parts:

*L'estudi que a continuació es presenta és una versió resumida de l'original, del qual hi ha una còpia per a consulta a l'Arxiu Històric de Sabadell. A l'original hi ha una part complementària i d'annex amb llistes alfabètiques d'immigrants occitans, arbres familiars, llocs de procedència, llocs de destinació, etc.

¹ NADAL I GIRALT (1960).

² CODINA I VILA (1982); MOREU-REY (1959); SOLÀ-MORALES (1983); MASANELL (1977); GUAL I VILA (1991); DANTÍ (1982).

³ CODINA I VILA (1982), p. 226; DANTÍ (1982).

Una primera, d'aproximació quantitativa, per tal de poder establir comparacions amb el que han estat estudis similars a comarques del litoral i prelitoral i contestar, així, la qüestió: demogràficament parlant, és important l'aportació francesa al Vallès com a les comarques del litoral?

I una segona part, de caire més qualitatiu, dedicada a la inserció social, adaptació cultural, aportacions tecnològiques, etc. La qüestió de partida és: hi hagué una bona integració dels nousvinguts en el teixit social del Vallès? En aquest segon apartat, és on les discrepàncies amb alguns autors, especialment amb Jaume Codina, són més evidents. Especialment amb l'afirmació d'aquest darrer: Ser immigrant i ser francès no era ni representava cap obstacle. Ser pobre, sí.⁴ Pel que fa al Vallès, es plantegen força dubtes sobre la bona integració dels immigrants occitans en el context dels pobles estudiats.

«L'émigrant n'est pas un aventurier; la tradition et les liens familiaux ont toujours plus de poids, collectivement, que le désir de courir le monde. La raison du départ est la nécessité, non le caprice.»

J. NADAL i E. GIRALT

ELS QUATRE EXEMPLES LOCALS

Amb aquest títol es pretén donar una breu pinzellada a la situació poblacional dels quatre municipis estudiats, dins el context general del Vallès. Pel que fa a la part descriptiva historiogràfica local, em remeto a la nota bibliogràfica inclosa al final del treball.⁵ De fet, aquesta pinzellada ve a tomb pel fet que ja Nadal i Giralt varen insistir en

el caràcter marcadament vilatà de molta part del moviment migratori occità.

Una primera aproximació a les característiques urbanes dels pobles i viles estudiats la pot donar el fogatge de 1553,⁶ tot i que s'ha de tenir present, que aquest és un document fiscal i no demogràfic.

TAULA 1. *Fogatge de l'any 1553.*

Població	Total de Focs
Barberà del Vallès	20
Caldes de Montbui	197 (135 a la vila)
Castellar del Vallès	52 (inclos St. Feliu del Racó)
Castellbisbal	26
Cerdanyola	32
Matadepera	19
Montcada i Reixac	45
Palau-solitar i Plegamans	32
Polinyà	18
Rellinars i Vacarisses	35
Ripollet	27
Rubí	35
Sabadell	118
Sant Cugat del Vallès (exclòs Valldoreix)	104 (83 a la vila)
Sant Julià d'Altura	26
Sant Llorenç Savall	52
Sant Quirze del Vallès	17
Santa Perpètua de Mogoda	43
Sentmenat	57 (13 a la sagrega)
Terrassa (vila)	210
Terrassa (part forana)	83
Ullastrell	9
Viladecavalls	15

El retrat de l'any 1553 que fa el fogatge pot servir per a fer-se una idea del paper que té cadascun dels quatre pobles estudiats. Sabadell, per

⁴ CODINA I VILA (1982), p. 233.

⁵ Per a la visió general de la comarca, pobles, viles i ciutats, a grans trets, la síntesi històrica de la Gran Geografia Comarcal de Catalunya pot ésser una eina vàlida. La bibliografia que a continuació s'esmenta no és ni de lluny tota la bibliografia existent, és un resum dels treballs que més s'han tingut en compte a l'hora de fer el present estudi.

Per a Sabadell: DOMÈNECH FIGUERES i RÍOS FIGUERO-

LA (1988); CARRERAS COSTAJUSSÀ (1932); BOSCH I CARDELLACH (1992); MOLINERO (1984).

Per a Sentmenat: SERRA I PUIG (1988); CANYAMERES RAMONEDA (1988); *Ronda Vallesana* (10a) (1989); SOLÀ RAMONEDA i FORNS PRATGINESTÓS (1988); MOREU-REY (1961).

Per a Sant Julià d'Altura: BENAUL *et. al.* (1987).

⁶ IGLÉSIES (1979), vol. I, p. 28-29.

exemple, no es pot considerar encara el gran centre econòmic comarcal. Potser les bones condicions geogràfiques: la situació al costat del camí ral de Barcelona a Manresa, el mercat setmanal i el riu Ripoll, amb els molins fariners i drapers, són elements per entendre el gran creixement posterior.

Aquests elements, són segurament factors que al segle XVI marquen l'inici del desenvolupament. Amb tot, en aquest moment, Sabadell ja era la tercera població en importància de la comarca, quant a nombre de focs, darrera de Terrassa i Caldes de Montbui. Ja era lloc d'atracció d'immigrants.

Sant Cugat del Vallès, per la seva banda, és la quarta població més gran (exclosa Valldoreix, la qual té una parròquia pròpia i certa desvinculació política i social). Sentmenat segueix a continuació; cal matisar, però, que hi ha molta diferència poblacional entre la quarta i la cinquena població. Sentmenat, es situaria al capdavant d'un grup de pobles: Ripollet, Cerdanyola, Castellar del Vallès, Rubí, etc., caracteritzats tots ells, per una estructura de població majoritàriament dispersa per les masies del terme, i un nucli agrupat en expansió a partir de les antigues sagreres medievals.⁷

Sant Julià d'Altura pertany al grup de petits pobles sense nucli agrupat o urbà. S'hauria de situar amb el grup de parròquies que històricament ja havien estat incloses des del punt de vista administratiu en entitats majors. Concretament, Sant Julià formava part de la Universitat Forana de Terrassa. Són pobles que actualment han estat absorbits o han quedat com a agregats o entitats locals menors (Sant Vicenç de Jonqueres, Valldoreix, Mogoda, Sant Feliu del Racó, Santiga, Sant Martí de Sorbet, Santa Maria de Toudell, Sant Pau de Riu-sec, etc.). Una altra característica a remarcar de Sant Julià d'Altura, i que suposo que va condicionar de manera definitiva el seu lent creixement, és el fet que es trobava situat entre dos grans centres econòmics i d'atracció migratòria, Sabadell

i Terrassa. Aquest podria ser un dels condicionants més determinants per explicar, com es veurà més endavant, la poca presència d'immigrants occitans.

EL MOVIMENT MIGRATORI: RITME CRONOLÒGIC, ESPOSALLES I CAPÍTOLS MATRIMONIALS

Per poder obtenir una visió general del temps que durà el corrent migratori francès i poder establir les oportunes comparacions amb d'altres comarques, l'única sèrie documental que cronològicament inclou des de mitjan segle XV fins al segle XVIII, és la sèrie de capítols matrimonials de l'arxiu notarial de Sabadell. Pel seu contingut supralocal,⁸ podem considerar-la vàlida per a l'objectiu d'aquest estudi. En canvi, els arxius parroquials només ens mostren el procés en la fase final del corrent migratori; per tant, no es consideren a efectes de les diferents fases cronològiques del moviment.⁸

A la taula 1 es poden apreciar els resultats percentuals corresponents a la sèrie de capítols matrimonials contractats a l'escripció de Sabadell. En aquest cas, també es confirmarien plenament les fases del moviment migratori proposades per J. Nadal i E. Giralt: «inici» a final del segle XV; «fase ascendent» fins a la dècada 1540-1550; «fase de plenitud» migratòria entre 1540-1620, amb petites variacions percentuals, que atribueixo més als buits documentals que no a la realitat del que va passar, i una «fase decreixent» des de 1620 a 1660.

A partir de 1660, el corrent migratori baixa a nivells molt poc significatius, però, constants fins al principi del segle XVIII, els percentatges respecte al total de la sèrie de capítols matrimonials, en aquesta fase final, es mantenen més o menys constants entre el 3 i el 5%.

Els percentatges de matrimonis que poden presentar la contractació de capítols matrimonials són superiors als proposats per Nadal i Giralt i coincideixen amb els resultats que Jaume Codina

⁷ CANYAMERES (1988), p. 39-71; SÁNCHEZ GONZÁLEZ (1982); MOGAS (1984); BENCOMO *et al.* (1986).

⁸ L'escripció de Sabadell era molt freqüentada pels habitants de Polinyà, Barberà del Vallès, Ripollet, Cerdanyola i Castellar del Vallès. També per proximitat geogràfica els

habitants de Sant Julià d'Altura, Sant Vicenç de Jonqueres i Sant Quirze de Terrassa (pobles de la universitat forana de Terrassa) sovint utilitzaven els serveis dels notaris de Sabadell.

estableix per al Baix Llobregat o Miquel Planes per a l'Alt Empordà. Segons aquests dos darrers autors, la població francesa, bàsicament masculina, és superior al 20%, fins i tot en alguns moments determinats del període pot situar-se entre el 30 i el 40%.⁹

Cal matisar, també, que el salt percentual i el nombre de capítols matrimonials de la dècada 1551-1560, és explicable només en relació a l'increment de documentació conservada respecte a anteriors dècades.

TAULA 2. *Escrivania de Sabadell: sèrie de capítols matrimonials (segles XIV-XI).*

Anys	Total de Matrimonis contractats	Matrimonis amb un o tots dos cònjuges francesos	Percentatge sobre el total de matrimonis contractats
1471-1480	11	1	5,55
1481-1490	10	—	—
1491-1500	2	—	—
1501-1510	3	—	—
1511-1520	13	1	7,69
1521-1530	35	4	11,42
1531-1540	37	8	21,62
1541-1550	34	11	32,35
1551-1560	131	22	16,79
1561-1570	258	61	23,64
1571-1580	298	62	20,8
1581-1590	232	59	25,43
1591-1600	283	62	21,9
1601-1610	167	34	20,35
1611-1620	176	32	18,18
1621-1630	168	39	23,21
1631-1640	160	22	13,73
1641-1650	150	6	4,00
1651-1660	132	10	7,57
1661-1670	127	5	3,93
1671-1677	106	5	4,71
Totals	2.533	444	17,52

⁹ L'arxiu parroquial de Sentmenat conserva llibres de confraries a partir del segle XVIII. Sant Cugat del Vallès i Sant Julià d'Altaura tenen importants buits documentals. Pel tema de capítols matrimonials i testaments, l'arxiu parroquial

Pel que fa a les parròquies, a la taula 3 es poden apreciar els percentatges de matrimonis amb francesos sobre els totals de cada parròquia.

TAULA 3. *Capítols matrimonials de cada parròquia.*

Parròquia de Sentmenat			
Anys	Total de matrimonis contractats	Matrimonis amb un o tots dos cònjuges francesos	Percentatge sobre el total de matrimonis contractats
1570-1580	37	6	16,21
1581-1590	46	6	13,04
1591-1600	47	8	17,02
1601-1610	32	6	18,75
1611-1620	43	4	9,03
1621-1630	38	2	5,26
1631-1640	54	1	1,85
1641-1650	53	1	1,88
1651-1660	55	2	3,63
1661-1670	51	2	3,92
1671-1680	43	—	0
Totals	499	38	7,61

Parròquia de Sant Cugat del Vallès

Anys	Total de matrimonis contractats	Matrimonis amb un o tots dos cònjuges francesos	Percentatge sobre el total de matrimonis contractats
1586-15900	40	6	15,00
1591-1600	45	9	20,77
1601-1610	53	17	32,07
1611-1620	54	15	27,77
1621-1630	50	13	26,00
1631-1640	54	10	18,51
1641-1650	47	16	34,04
1651-1660	71	5	7,03
1661-1670	54	4	7,40
1671-1680	59	2	3,38
Totals	527	97	18,4

de Sentmenat té una bona sèrie cronològica de testaments des de 1550. Quant a capítols matrimonials i llibretes de comunió, pràcticament a totes tres parròquies és inexistent.

Parròquia de Sant Julià d'Altura

Anys	Total de matrimonis contractats	Matrimonis amb un o tots dos cònjuges francesos	Percentatge sobre el total de matrimonis contractats
1605-1610	13	1	7,69
1611-1620	18	3	16,66
1621-1630	1	0	—
1631-1640	17	1	5,88
1641-1650	5	0	—
1651-1660	21	1	4,76
1661-1670	15	0	—
1671-1680	22	0	—
Totals	112	6	5,35

A Sentmenat i a Sant Cugat del Vallès, la cronologia dels llibres d'esposalles coincideix amb el final de la fase de plenitud del corrent migratori i l'inici de la fase decreixent, com reflecteixen molt bé els percentatges de matrimonis en què intervé un o tots dos cònjuges francesos.

Cal ressenyar per a Sant Cugat del Vallès que en el decurs de la dècada 1640-1650 s'observa un increment considerable de matrimonis amb immigrants sense continuïtat a la dècada següent. Les causes d'aquest increment puntual no han quedat reflectides en la documentació consultada. Les altres parròquies no reflecteixen aquest augment, ni tampoc queda reflectit en la sèrie de capítols matrimonials de Sabadell. Per al Delta del Llobregat i les parròquies estudiades per Nadal i Giralt, tampoc no s'aprecien increments semblants al de Sant Cugat del Vallès. Potser cal relacionar-ho amb els esdeveniments generals de la dècada, la Guerra de Separació i l'adveniment de l'administració política francesa.¹⁰

Sant Julià d'Altura registra, el període 1605-1608, un total de 6 matrimonis amb immigrants francesos i 106 entre catalans. Aquí difícilment es pot apreciar la cronologia del moviment migratori. El percentatge 5,35 de matrimonis amb francesos respecte del total de matrimonis, podria fonamentar la tesi que la migració francesa es dirigí preponderantment a pobles i viles de població agrupada a

les sagreres. Els nuclis rurals de població molt dispersa, quedarien al marge del corrent migratori. En el cas concret de Sant Julià d'Altura, si es baixa al detall de cada inscripció de matrimoni trobem que dels 6 matrimonis amb immigrants registrats als llibres d'esposalles, tres són d'immigrants menestrals instal·lats o establerts a la vila de Terrassa.

La consulta dels llibres d'òbits de Sant Julià d'Altura permet veure que hi havia molts francesos en aquesta parròquia. Ara bé, la gran majoria eren mossos i treballadors localitzats a les masies, que van morir sense deixar més rastre biològic o social que la seva inscripció al llibre sacramental de defuncions.¹¹

LLOCS DE PROCEDÈNCIA I QUALIFICACIÓ PROFESSIONAL

Els llocs de procedència dels immigrants es circumscriuen a àrees concretes de l'Occitània. Vénen de pobles i ciutats del que avui es coneix administrativament com les regions d'Alvèrnia, Aquitània, Llemosí, Llenguadoc i Migdia-Pirineus.

Des d'un punt de vista pràctic, bescanviarem les regions administratives actuals franceses, per la divisió històrica i religiosa dels bisbats. Alhora, els bisbats han estat agrupats en les tres grans zones en les quals Nadal i Giralt varen dividir l'àmbit d'Occitània, origen dels immigrants:

a) Terres Altes i Massís Central: bisbats de Sarlat, Cahors, Tula, Llemotges, Lió, Sant Flor, Rodès, Perigord i Claramunt.

b) Llenguadoc i conca de la Garona: bisbats d'Agen, Auch, Litora, Lombers, Tolosa, Montalban, Albi, Carcassona i Narbona.

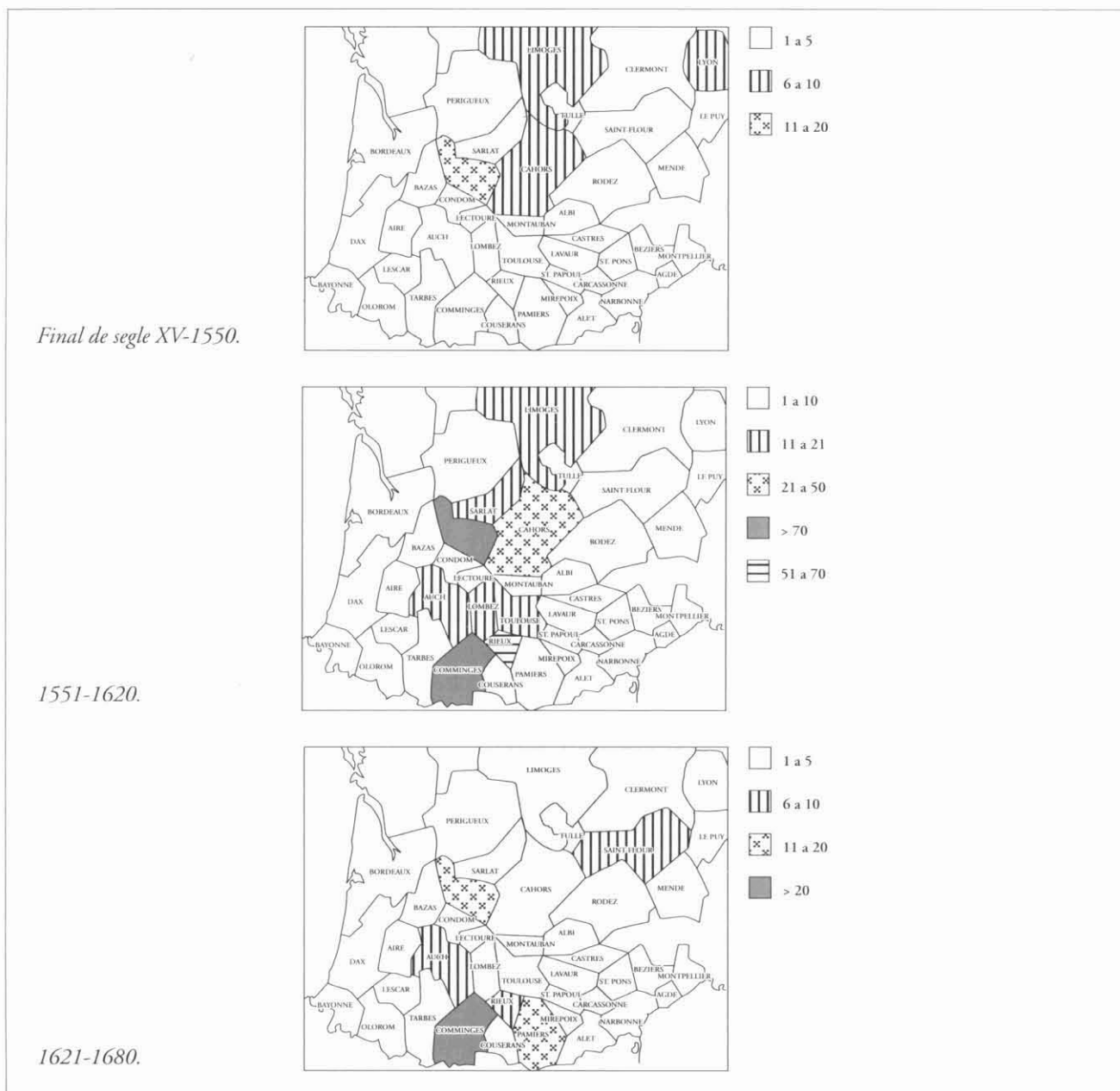
c) Pirineu i Pre-pirineu: bisbats de Tarbes, Comenge, Coserans, Pàmias, Mirapeis i Rius.

La documentació utilitzada no permet establir comparacions percentuals i quantitatives precises, només poden apreciar-se tendències. Malgrat això, s'ha fet un recompte per analitzar possibles relacions entre els llocs de procedència, la qualificació professional i els llocs de destinació. De fet, no és

¹⁰ NADAL I GIRALT (1960), p. 62.

¹¹ Arxiu Històric de Sabadell (AHS). Arxiu de la Parrò-

quia de Sant Julià (APSJ), *Llibres sacramentals*, núms. 6, 11, 14 i 17.

MAPA 1. *Final de segle XV-1550; 1551-1620; 1621-1680.*

sorprenent que a la vila de Sabadell hi hagi abundància de paraires, teixidors de lli, mestres de cases, fusters, moliners i ferrers.

Els moliners es concentren als pobles que voregen el riu Ripoll: Sabadell, Ripollet, Sant Vicenç de Jonqueres, Castellar del Vallès, etc. Per contra, els pagesos i els treballadors sense qualifica-

ció, els trobem repartits de forma més o menys homogènia per tota l'àrea estudiada.

A la taula 4, s'han comptabilitzat els immigrants occitans documentats, dels quals és coneguda la procedència. Així, s'ha pogut establir que, a grans trets, els immigrants originaris dels bisbats del Pirineu i el Pre-pirineu són els més abundants.

La conca de la Garona aporta un contingent lleugerament inferior, i les Terres Altes i el Massís Central aporten menys contingents.

TAULA 4. *Procedència dels emigrants.*

	Pirineu i Pre-pirineu	Conca de la Garona i Llenguadoc		Terres altes i Massís Central	
Comenge	176	Agen	117	Cahors	75
Coserans	11	Albi	2	Claramunt	5
Mirapeis	2	Auch	27	Lió	10
Pàmias	20	Bordeus	3	Llemotges	18
Rius	28	Carcassona	2	Perigord	3
Tarba	8	Leitora	2	Rodès	9
		Lombers	22	Sant Flor	16
		Montalban	3	Sarlat	19
		Narbona	1	Tula	9
		Tolosa	20		
Total	245	Total	199	Total	164

Els resultats sobre mapa, en funció de l'any en què és documentat per primera vegada l'immigrant, es poden veure al mapa 1. Els tres mapes, cronològicament parlant, correspondrien aproximadament a les tres fases del moviment migratori. El que és més remarcable és que s'observa un desplaçament Nord-Sud en les àrees d'emigració, tal com ja han constatat altres autors. Així, a la primera fase del moviment migratori, hi ha més presència d'emigrants originals de les Terres Altes i la conca de la Garona.

Cal remarcar la continuïtat del corrent migratori dels bisbats d'Agen, Cahors i Comenge vers el

Vallès, en el decurs dels quasi 200 anys que durà el moviment migratori.

Comparant aquests resultats amb els del delta del Llobregat, s'aprecien diferències en els bisbats d'origen, cosa que confirmaria el que en altres migracions més modernes també ha passat: la concentració d'emigrants de la mateixa zona d'origen en unes mateixes àrees de destinació.

Pel que fa a la qualificació professional, a la taula 5 s'han desglossat per grups d'oficis, bisbats i les tres grans zones d'emigració. Els resultats, a grans trets, confirmen el que ja havien apuntat Nadal i Giralt:

a) Major especialització dels immigrants procedents de les Terres Altes i del Massís Central, era una especialització per bisbats d'origen. Potser l'exemple més evident són els mestres de cases del bisbat de Llemotges i els serradors del bisbat de Lió.

b) Les terres de la Conca de Garona aporten personal menys especialitzat; amb tot, és molt important el grup dedicat al món tèxtil i els moliners de farina i draps.

c) El Pirineu i el Pre-pirineu és l'àrea que més forneix de mà d'obra no qualificada: jornalers, mossos, criats, etc. Entre el grup de personal qualificat procedent d'aquesta àrea, el dedicat al tèxtil és més nombrós, també hi ha alguns fusters, boters, algun serrador, mestre de cases i un nombre considerable de rajolers, i, contràriament al que van establir Nadal i Giralt, al Vallès, el sector de la farga no queda gaire ben representat.

TAULA 5. *Professió dels immigrants.*

Terres altes i massís central

Bisbat	Treballadors Mossos Criats	Pagesos Pastors	Aproft. Bosc Fusta	Paletes Rajolers	Teixits Confecció	Cuir Calçat	Metall	Comerç	Transport	Moliners Draps Farina	Preveres	Altres
Cahors	19	17	4	5	11	5	6	—	1	6	—	—
Claramunt	—	1	—	1	—	—	2	—	—	—	—	—
Lió	2	—	7	1	1	—	—	—	—	—	—	—
Llemotges	2	1	2	8	1	—	2	—	1	—	1	—
Perigord	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
Rodès	3	1	—	2	2	—	—	—	—	—	1	—
Sant Flor	3	4	—	4	—	1	1	3	—	—	—	—
Sarlat	7	4	3	—	1	2	—	—	1	—	—	1
Tula	2	—	—	4	3	—	—	—	—	—	—	—
Totals	39	28	16	25	19	8	13	3	3	6	3	1

Conca del Garona i Llenguadoc

Bisbat	Treballadors Mossos Criats	Pagesos Pastors	Aproft. Bosc Fusta	Paletes Rajolers	Teixits Confecció	Cuir Calçat	Metall	Comerç	Transport	Moliners Draps Farina	Preveres	Altres
Agen	32	18	11	6	30	4	2	3	–	7	2	2
Albí	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Auch	7	5	–	–	10	1	2	–	–	2	–	–
Bordeus	2	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
Carcassona	–	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–
Leitora	–	–	–	–	2	–	–	–	–	–	–	–
Lombers	7	4	1	–	5	2	1	1	–	–	1	–
Montalban	1	–	–	–	1	–	1	–	–	–	–	–
Narbona	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Tolosa	4	2	1	2	10	1	–	–	–	–	–	–
Totals	55	30	14	8	59	8	6	4	0	9	3	3

Pirineu i Pre-pirineu

Bisbat	Treballadors Mossos Criats	Pagesos Pastors	Aproft. Bosc Fusta	Paletes Rajolers	Teixits Confecció	Cuir Calçat	Metall	Comerç	Transport	Moliners Draps Farina	Preveres	Altres
Comenge	69	27	6	10	43	2	4	5	2	1	–	7
Coserans	6	1	1	–	3	–	–	–	–	–	–	–
Mirapeis	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	1
Pàmias	11	1	1	1	–	2	2	–	–	1	–	–
Tarba	1	1	1	1	2	1	–	–	–	–	1	–
Rius	9	8	–	1	9	1	–	–	–	–	–	–
Totals	96	38	9	13	57	6	7	5	2	2	1	8

INTEGRACIÓ SOCIAL

En la primera part, s'ha estudiat el moviment migratori al Vallès a partir dels quatre exemples locals, per tal de descriure qui eren, de quins indrets venien, la cronologia i llurs ocupacions. S'ha constatat que no hi ha diferències apreciables amb el que va passar a les comarques del litoral. També, que fou una immigració majoritàriament masculina, amb un grup d'immigrants no qualifi-

cats professionalment, els quals es reparteixen per tot el món rural, i un altre grup qualificat, que s'estableix a les sagreres i viles de població agrupada. Amb tot, qualificació professional no és sinònim de millor situació per poder establir-se : *Òbit de Gallard Terrida rajoler pobre mendicant (any 1616)*.¹²

Queden, però, una sèrie d'interrogants per contestar: Hi ha mecanismes d'integració social?

¹² Arxiu Parroquial de Sentmenat (APST), *Llibre d'òbits*, fol. 142.

Hi ha acceptació social per part de la població autòctona? És important l'aportació biològica dels immigrants occitans per al creixement demogràfic? Aquesta segona part intenta donar possibles respostes als interrogants plantejats.

LA DOCUMENTACIÓ

La consulta de la documentació amb finalitats d'estudi qualitatiu planteja problemes, bé cronològics, com ja s'ha vist a la primera part, o bé d'implicació global de tota la població, tant l'autòctona com la immigrada. Els llibres sacramentals, si bé inclouen tota la població fixa, tenen com a problema l'arbitrarietat de la fórmula registral aplicada per cada rector, ecònom o vicari. Això dificulta, especialment, la comparació qualitativa de les dades entre parròquies. Un problema afegit és que la migració temporal resta exclosa d'aquest tipus de documents.

La documentació d'administració parroquial i de confraries és una bona font qualitativa, però té com a problema que exclou tot aquell col·lectiu immigrant no qualificat, com són els mossos de pagès, els jornalers, els criats, les noies i les vídues. De la documentació parroquial, el que ens donaria la justa mesura del fenomen és la consulta complementària de les llibretes de comunió pasqual. Malauradament, en els casos estudiats, la documentació conservada és incompleta. Per altra banda, els fons notariais presenten com a principal objecció la implicació parcial de la població, ja que en resten fora generalment els segments de població amb menys recursos econòmics.

De fet, una de les conclusions aportades per la recerca documental és que, segons quins siguin els tipus de fons documentals emprats, els resultats i les conclusions de la recerca poden diferir molt. Això podria explicar les opinions divergents d'alguns dels autors que han estudiat la immigració francesa. Alhora situa els estudiosos en la impossibilitat de fer afirmacions absolutes. De fet, només

podem parlar d'hipòtesis, de tendències i de fets puntuals. El tema de la immigració francesa, penso, no queda tancat; al contrari, ens en queda molt per esbrinar.

L'APORTACIÓ FRANCESA AL CREIXEMENT DEMOGRÀFIC

Una de les qüestions que semblaven resoltes pel treball de Nadal i Giralt era que la població catalana havia augmentat en el decurs del segle XVI i principi del XVII gràcies, en bona part, a l'aportació dels immigrants occitans. Autors com Pierre Vilar, Ramon d'Abadal, Xavier Torres, Miquel Planes, Jaume Codina, F. Berenguer, J. Coma, Miquel Rufé, etc., han utilitzat les argumentacions de Nadal i Giralt per explicar-ho.¹³ De fet, en el cas dels quatre exemples del Vallès, a primera vista, semblava que també es confirmaria aquesta opinió generalitzada. Ara bé, un seguiment més detallat dels fons documentals a nivell qualitatiu, fa dubtar que sigui així. Jaume Dantí ho posava en dubte per al Vallès Oriental, tot i que les xifres en què basa aquest autor les seves hipòtesis no tenen com a marc de referència la documentació històrica de Granollers perquè no s'han conservat. Ara bé, s'ha de tenir present que Granollers fou una vila molt important a nivell comarcal i, per tant, un possible lloc d'atracció de molta de la immigració computable per al creixement demogràfic.

TAULA 6. *Capítols matrimonials i esposalles: percentatges.*

	Nombre	% Absolut	% Relatiu
Sabadell:			
Capítols matrimonials totals	2.533	100	%
Capítols matrimonials en què intervé un cònjuge francès	444	17	100 %
Capítols matrimonials francès-vídua	100	4	22
Capítols matrimonials francès-catalana 1a. generació	77	3	17

¹³ ABADAL I VINYALS (1966); TORRES (1991); RUFÉ

(1987); FERRAN BERENGUER, dins BENAUL *et al.* (1987).

*(continuació)*TAULA 6. *Capítols matrimonials i esposalles: percentatges.*

	Nombre	% Absolut	% Relatiu
Sant Cugat del Vallès			
Nombre d'esposalles totals	527	100 %	
Nombre d'esposalles en què intervé un cònjuge francès	97	18	100 %
Nombre d'esposalles francès-vídua	19	4	20
Nombre d'esposalles francès-catalana 1a. generació	19	4	20
Sentmenat			
Nombre d'esposalles totals	497	100 %	
Nombre d'esposalles en què intervé un cònjuge francès	38	8	100 %
Nombre d'esposalles francès-vídua	6	1	16
Nombre d'esposalles francès-catalana 1a. generació	8	2	21
Sant Julià d'Altura			
Nombre d'esposalles totals	112	100 %	
Nombre d'esposalles en què intervé un cònjuge francès	6	5	100 %
Nombre d'esposalles francès-vídua	1	1	16
Nombre d'esposalles francès-catalana 1a. generació	5	4	84

A la taula 6 es poden apreciar els percentatges relatius i absoluts de capítols i esposalles en què intervenen cònjuges francesos. D'entrada, els capítols matrimonials de francesos amb vídues representen a Sabadell el 4% del total, i un 22% dels capítols en què intervenen immigrants. S'ha intentat fer un seguiment d'aquests matrimonis i els resultats són que la gran majoria ja no estan documentats posteriorment. Tampoc, dels cònjuges, no hi ha referències mitjançant una possible descendència. Això fa plantejar la hipòtesi que aquest col·lectiu va incidir molt poc en el creixement demogràfic.

Pel que fa als casaments entre immigrants i donzelles, el seguiment genealògic ens aporta també que hi ha un nombre destacable de capítols entre francesos i catalans de primera generació,

filles de pare o mare immigrant francès. La conseqüència directa és un increment de l'endogàmia entre els nouvinguts, la qual no necessàriament suposarà una aportació al creixement demogràfic.

Per a Sant Cugat del Vallès i Sentmenat, els resultats han estat els mateixos: la majoria de casaments entre francesos i vídues no generen descendència. Per a Sant Julià d'Altura, els percentatges de matrimonis en què intervenen immigrants és molt baix respecte del total. Per contra, els percentatges relatius dins del grup són prou significatius.

Es constata una disminució del nombre de casaments a les àrees de població rural dispersa, encara que hi hagi presència d'immigrants, aquests tenen una baixa nupcialitat. Així, si es té en compte la poca nupcialitat a les àrees de població rural dispersa, la forta endogàmia del col·lectiu immigrant, la quasi nul·la aportació demogràfica dels matrimonis formats per vídues i immigrants francesos i que la comarca està estructurada majoritàriament en àrees de població rural dispersa, la conclusió seria que l'aportació dels immigrants francesos al creixement de la població és molt baixa i la major o menor aportació, està molt relacionada amb l'entorn de població dispersa o agrupada. Tot de forma similar al que J. Dantí va plantejar per al Vallès Oriental.

MECANISMES D'INSERCIÓ

HÀBITS NUPCIALS

He defugit d'utilitzar el terme social, quan parlo de mecanismes d'inserció, perquè sovint està envoltat de connotacions positivistes. A més, en els quatre exemples estudiats, sembla que hi hagué moltes dificultats i difícilment es pot envoltar el tema de descripcions positivistes. Però abans d'entrar en la qüestió de l'acceptació social dels nouvinguts, cal comentar els possibles hàbits matrimonials dels immigrants.

La metodologia emprada ha estat doble: el seguiment genealògic de la descendència d'alguns immigrants i la classificació de tots els capítols i esposalles, segons criteri de l'ascendència de la núvia i la situació familiar en el moment del casament.

TAULA 7. *Tipologia de les núvies vídues.*

	Francès = Catalana Vda. de Català	Francès = Catalana Vda. de Francès	Francès = Catalana Filla de Francès	Francès = Vda. Francesa Vda. de Francesa
Sabadell	51	25 (25%)	15 (15%)	9 (9%)
Sant Cugat del Vallès	16	2 --	-- --	1 (5%)
Sentmenat	5	1 --	-- --	-- --
Sant Julià d'Altura	1 (100%)	-- --	-- --	-- --

Nota: Els percentatges estan calculats sobre el total de casaments i capítols on intervé un o tots dos cònjuges francesos.

A la taula 8 s'aprecien diferències de comportament entre Sabadell i la resta de pobles. A aquesta vila es constata com quasi el 50% de matrimonis contractats són entre cònjuges pertanyents directament o indirectament al col·lectiu dels immigrants francesos. Hi ha, per tant, signes clars d'endogàmia social, fins i tot pel grup de vídues catalanes. En tota la sèrie de capítols matrimonials és una excepció trobar una catalana vídua de francès que es casi altre cop amb un català.

Per a les núvies fadrines, s'ha establert una classificació en 6 tipologies, segons l'origen geogràfic, i que un o tots dos progenitors hagin mort.

ENDO·GÀMIA VOLGUDA O ENDO·GÀMIA FORÇADA PER LES CIRCUMSTÀNCIES SÒCIO-ECONÒMIQUES?

Considero que és més factible el segon tipus d'endogàmia. De fet, a la sèrie de capítols matrimonials de Sabadell, trobem que les donzelles catalanes orfes de pares, en molts casos són filles úniques amb tutors. Aquests darrers cerquen col·locar la fadrineta i treure's de sobre la càrrega i la responsabilitat d'una tutoria, a voltes imposada per la cúria del batlle.¹⁴

En d'altres casos són donzelles orfes amb un germà o germana més grans i amb funcions d'he-

TAULA 8. *Tipologia de les núvies fadrines.*

	Francès = Catalana (1)	Francès = Catalana (2) Orfe de pares	Francès = Catalana (3) Orfe de pare	Francès = Catalana (4) Orfe de mare	Francès = Catalana (5) Filla de francès	Francès = Francesa (6)
Sabadell	60 (17%)	86 (25%)	66 (15%)	18 (5%)	77 (22%)	37 (11%)
Sant Cugat	31 (46%)	4 (6%)	7 (7%)	1 (1%)	19 (28%)	7 (11%)
Sentmenat	13 (39%)	2 (6%)	3 (9%)	3 (3%)	8 (25%)	4 (12%)
Sant Julià	5 (100%)	-- --	-- --	-- --	-- --	-- --

Nota: Els percentatges estan calculats sobre el total de casaments i capítols en què intervé un o tots dos cònjuges francesos.

A Sant Cugat del Vallès, el total de casaments en què intervenen immigrants és de 97, però hi ha 11 casaments dels quals no es dona informació referent a la núvia, raó per la qual s'han desestimats a l'hora de confeccionar la taula 8.

Com es pot observar a la taula 8, les tipologies 5 i 6: «immigrant casat amb filla d'un altre immigrant, nascuda a Catalunya» i «núvia francesa», superen en nombre de casaments, el grup en què la núvia és una donzella catalana. Això implica l'accentuació de l'endogàmia en el col·lectiu immigrant.

reu i tutor, el qual es limita a donar-li el dot. La quantia del dot pot ser rebaixada si prèviament no hi ha una quantitat estipulada en el testament dels pares, o bé, en funció del que pugui aportar el futur cunyat. Les quantitats aportades pels nuvis francesos en concepte d'escreix oscil·len entre les 5

¹⁴ AHS, *Escrivania* (E-481). Capítols matrimonials d'Elisabet Font, orfe, amb Joan Vergés, pare francès, ella té

com a tutors dos oncles que aporten com a dot 35 lliures. El marit aporta com a escreix 10 lliures.

lliures, els més pobres, i les 80 lliures catalanes, els més rics. Per exemple, Joan Humet, hereu de ca n'Humet de Baix, del terme de Polinyà, aportà 50 lliures com a dot de la seva germana Esperança, la qual contractà matrimoni amb Marçal Bolvena, francès habitant a Sabadell.

En el cas dels capítols matrimonials contractats entre fills o germans dels hereus de les masies, el dot pot arribar fins i tot a les 400 lliures catalanes. Per exemple, Maria Canyelles de can Canyelles, de Castellar del Vallès, contractà capítols amb Bartomeu Santpere, hereu de can Santpere, també de Castellar del Vallès. El seu pare promet aportar 360 lliures catalanes.¹⁵

També és freqüent el cas de capítols entre francesos i donzelles orfes d'un dels dos progenitors. El progenitor que encara viu, s'ha casat novament i fa la impressió que té pressa per col·locar els fills orfes.¹⁶

Les pubilles orfes que es casen amb immigrants no pertanyen, generalment, a les famílies benestants. De fet, no hi ha cap exemple de pubilla orfe de família de prohoms, de la vila de Sabadell, que contracti capítols amb un francès.

En el cas de casaments i capítols amb fills de francès, hi ha exemples abundants en què el pare és un menestral que només té filles, i casa la filla amb l'ajudant, també immigrant francès. Molts d'aquests joves ajudants, especialment a partir de la segona meitat del segle XVI, han arribat al Principat infants i han après l'ofici aquí: «*Òbit de Pere Guillamantet stranger lo qual estava apranent de ferrer en la present parrochia...*».¹⁷ Un altre dels casos més abundants és el del pare, immigrant ja establert aquí, el qual casa la filla amb un *compare* nouvingut amb el mateix ofici.¹⁸

¹⁵ AHS, *Escrivania* (E-481). Capítols de Marçal Bolvena i Esperança Humet. Any 1592; AHS, *Escrivania* (E-487). Capítols de Bartomeu Santpere i Maria Canuelles. Any 1620; CANYAMERES (1991).

¹⁶ AHS, *Escrivania* (E-475). Capítols d'Antoni Artigues i Jerònima Sagrera. Any 1580.

¹⁷ APS, *Llibre d'òbits*, fol. 142.

¹⁸ AHS, *Escrivania* (E-480). Capítols de Joan Dahonys, ferrer del bisbat de Cahors, amb Margarida Nuell, filla de Guillem Nuell, ferrer habitant a Sabadell i oriünd del bisbat de Cahors.

Els primers immigrants occitans documentats, generalment, els trobem contractant capítols amb vídues o donzelles orfes (en molts casos filles úniques), o bé amb filles de cabalers catalans també nouvinguts a la vila.¹⁹ En qualsevol cas, l'àmbit on trobar la parella, generalment, no depassa els estrats socio-econòmics més baixos. D'aquests primers immigrants, els que aconsegueixen formar família estable, els trobem més tard com a pares de donzelles que contracten capítols amb immigrants nouvinguts. Fins i tot, hi ha exemples de nétes de francesos que continuen contractant i casant-se amb immigrants, malgrat que el pare (fill de francès i catalana) s'ha casat amb catalana i ha acumulat patrimoni.²⁰

A les darreres dècades del període estudiat (segona meitat del segle XVII), es torna a intensificar el casament entre immigrants i donzelles catalanes. Ara bé, aquestes són filles de catalans procedents de les comarques de muntanya. El moviment migratori de la muntanya catalana vers les comarques del litoral i pre-litoral s'intensifica molt a la segona meitat del segle XVII i continuarà fins als nostres dies. Aquests nouvinguts, encara que catalans, també els trobem en els estrats més baixos de la societat.²¹

La reconstrucció de genealogies individuals permet ampliar la informació del nombre de fills, hàbits nupcials, oficis, etc. En definitiva, ens permet reconstruir part del microunivers familiar en relació a l'entorn socio-econòmic. En aquests exemples, es poden apreciar aspectes com l'estratègia matrimonial reservada al fill hereu, la qual sembla que es basa a voler assegurar el casament de l'hereu amb una noia natural del país. En molts casos, filla d'un homòleg professional i laboral,

¹⁹ AHS, *Escrivania* (E-471). Capítols entre Pere Joan Torrents, francès, amb Eulàlia Viloca, filla de Pere Viloca, cavaler de can Viloca de Sant Julià d'Altura.

²⁰ AHS, *Escrivania* (E-480). Capítols de Ramon Torrella, francès amb Jerònima Sauvanyà, néta d'Esteve Sauvanyà, ferrer francès oriünd del bisbat de Perigord.

²¹ Arxiu Parroquial de Sant Cugat del Vallès (APSCV), *Llibre d'esposalles* (A-42). Casament de Joan Santó, francès, amb Esperança Bover, de Sant Salvador de la Baells (bisbat de Solsona), 12/XI/1663.

però català. Els altres fills i filles casen amb cabalers i francesos. Els hàbits nupcials esdevenen, potser, el mecanisme més ràpid i efectiu d'inserció.

ELS PREVERES

Dins del collectiu d'immigrants occitans, hi ha el grup dels preveres, el qual tot i que no ha estat ignorat per la historiografia, ha estat poc estudiat en els treballs sobre immigració francesa. Potser l'explicació d'aquesta manca d'interès s'ha de cercar en el fet que foren un grup poc nombrós i sense aportació al creixement demogràfic.²²

La presència de preveres gascons o gavatxos es situa cronològicament en el període que va des del final del segle XV al final del segle XVI. Els trobem documentats com a arrendataris de diverses parròquies del Vallès. Alguns fan funcions de vicari, i són pocs i afortunats, com per exemple Joan Capsal, els que aconseguen un càrrec eclesiàstic a la comunitat de preveres de Sant Feliu de Sabadell. La llista que va redactar Mn. Vergés i Mirassó, per a la parròquia de Sant Esteve de Castellar del Vallès, pot il·lustrar-nos una mica la cronologia dels preveres francesos.²³

«Pels volts d'aquests anys (vers 1520) trobo que començaren a afluir alguns sacerdots francesos a la nostra pàtria.»

- 1530 - Joan Germes
- 1530 - Jaume Granada
- 1530 - Anthoni Cansada
- 1530? - Arnau Riu, vicari
- 1530? - Pere Xamerlant Gastó
- 1531 - Pere de Coma
- 1536 - Miquel Guy, arrendador
- 1538 - Antoni Calver
- 1552 - Antoni Riguall, vicari
- 1554 - Anton Vilanova?
- 1557 - Gibert Brusques
- 1557 - Pere Tàpies
- 1559 - Pere Grimalt
- 1560 - Pere Puig
- 1566 - Pere Viladençó
- 1580 - Antoni Darder

La llista de Mn. Vergés Mirassó, cronològicament coincideix amb la sèrie de Testaments de l'escrivania de Sabadell. Al final del segle XVI ja no es troben testaments de preveres occitans. Els testaments de preveres occitans, aporten com a informacions remarcables, per una banda, el lloc de procedència, la qual és majoritàriament la Conca de la Garona i les Terres Altes. Per l'altra, les relacions socio-econòmiques (a través de les marmesories, les deixes, els creditors i els deutors).

La davallada de l'afluència de preveres a les parròquies del Vallès, penso que coincideix plenament amb les reformes del Concili de Trento, les quals van significar, a nivell pràctic, una regularització de la situació dels sacerdots. Amb tot, el tema dels preveres és un dels camps a estudiar en el context de la immigració francesa.

«No residian los R(etc)ors antigament ans del concili. Gabriel Cladelles diu que abans del concili los R(etc)ors de St. Menat no residian sino molt poc p(er)q(ue) tenian arrendada R(ector)ia y no sen curavan gayra (...) Los vicaris que residian eren arrendadors mercenaris y gavaxs (...). Petrus Parer diu que a vistos actes en lo arxiu scrits de ma de Capellans francesos qui eren vicaris de Sanct Menat...»²⁴

Si des del punt de vista quantitatiu l'afluència de preveres francesos no és rellevant, considero que a nivell qualitatiu poden tenir molta importància. Arriben amb les primeres onades d'immigrants, ocupen uns llocs en la societat rural del segle XVI: la cura de les ànimes. És per tot això que considero que els preveres francesos haurien estat possiblement un pont entre els immigrants, que en diferents tongades anaven arribant, i els autòctons. Els preveres, per tant, esdevindrien un mecanisme vàlid d'inserció. Malauradament, els testaments davant notari, segueixen fórmules massa rígides i protocol·làries, que fan difícil una lectura social.

L'ACCEPTACIÓ SOCIAL DELS IMMIGRANTS FRANCESOS.

Jaume Codina diferencia molt clarament entre els significats dels mots «gascó» i «gavatx».

²² CODINA (1982). p. 231; AHS *Escrivania* (E-494). Testament de Joan Capsal, prevere.

²³ VERGÉS (1974), p. 175-178.

²⁴ Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Arxiu del Marquesat de Sentmenat (AS, B-45).

Cada mot correspon a una etapa diferenciada del corrent migratori francès. Moreu-Rey va establir clarament la significació de cadascun. El mot «gascó» designava el lloc de procedència. El mot «gavatx», a part d'assenyalar l'origen geogràfic, portava una càrrega pejorativa.²⁵ Aquesta diferenciació entre tots dos mots, ja pot ésser un bon indicador de l'acceptació dels nouvinguts. Mentrestant, els francesos són una minoria «no molesta» en aspectes com el món laboral, ordre públic, religions i econòmic, el mot més freqüentment aplicat és «gascó» (des del final del segle XV a 1540, aproximadament). Quan la migració esdevé un fenomen generalitzat i abundant, apareix el mot despectiu «gavatx». Jaume Codina, però, matisa per a l'espai geogràfic estudiat: (...) *el mot gavatx, amb tota la seva càrrega pejorativa, no és aplicable en la societat deltaica dels segles XVI i XVII als immigrants, sinó únicament als immigrants, més o menys efimers*.²⁶

En els quatre exemples locals del Vallès, la utilització del mot «gavatx» no queda circumscrita als immigrants efimers, també rep aquest mot tot aquell col·lectiu de francesos sense qualificació professional: mossos, jornalers, criats, etc. Gent que tot i portar molt temps aquí, continuen essent ressenyats amb aquest apel·latiu. Per contra, els immigrants qualificats, sobretot els que habiten a les viles grans i sagreres de pobles, difícilment reben aquest apel·latiu.

Des del punt de vista d'estrats socials, el col·lectiu d'immigrants francesos es poden classificar en dos grups: el grup dels poc qualificats o «sense ofici ni benefici», molt abundants per les zones de població rural dispersa (mossos, pastors, jornalers, criats, etc.) i dels quals només es troba rastre als llibres d'Òbits, llistes policials de quadri- lles de bandolers, processos de bruixes i causes judicials a la cúria del batlle. Precisament aquest grup no es pot descriure com a acceptat socialment, més aviat són mà d'obra barata. És prou il·lustratiu que fins i tot els registres de defuncions d'aquest grup siguin breus i amb poca informació.

L'altre grup, el que arrela, el dels immigrants que arriben amb família o la formen aquí, un grup integrat generalment per menestrals, pagesos i jornalers ben qualificats. És el grup del qual Jaume Codina escriu: «*Reprenent el tema de la distinció entre immigrants i immigrats, cal repetir que, òbviament, foren aquests i no aquells els que deixaren rastre i obriren solc entre la societat deltaica contemporània*».²⁷ Aquests són els que, des del punt de vista d'acceptació social, ens interessin.

ACCEPTACIÓ A NIVELL POLITIC

La presència d'immigrants en les esferes de poder decisorí del poble o vila, tant a nivell de càrrecs en els òrgans d'administració, com a nivell dels òrgans professionals en el cas de Sabadell, ens pot indicar significativament com va ésser l'acceptació. Pel que fa a Sabadell, en tot el període estudiat, no hi ha documentats immigrants o fills d'immigrants en càrrecs del Consell de la vila. És molt simptomàtica la ressenya que féu Antoni Bosch i Cardellach: «*26 de febrero (1609). El mismo Lugarteniente, concedió, a petición del Concejo de Sabadell, que para los oficios públicos de esta jamás puedan ser insaculados, ni servirles, franceses o sus hijos.*» No calen gaires comentaris per veure que es tracta d'un mecanisme per evitar que els immigrants tinguin igualtat de condicions. La disposició, interpreto, té com a possible lectura el fet que hi havia tants immigrants francesos a Sabadell, que els autòctons podien quedar en minoria i perdre el poder i el privilegi davant dels nouvinguts, no prou acceptats.²⁸

En el cas de Sentmenat, a les reunions dels caps de casa, hi figuren francesos de la sagrera.²⁹ Cal, però, tenir en compte que políticament i jurídicament, Sentmenat és una baronia senyorial amb mer i mig imperi. L'autoritat del baró, l'ostenta per delegació directa un batlle ajudat generalment per un sots-batlle. Aquests dos càrrecs recauen generalment en pagesos de les masies i, a voltes, el càrrec de sots-batlle recau en un pagès o menestral de la sagrera. A la sagrera de Sentmenat, durant el

²⁶ CODINA (1982), p. 249; MOREU-REY (1959), p. 13.

²⁷ CODINA (1982), p. 249.

²⁸ BOSCH I CARDELLACH (1992), p. 22.

²⁹ ACA. AS, B-204, Procura de la Universitat de Sentmenat a Jaume Garau i Joan Gibert.

període estudiat, hi ha documentats força immigrants amb llurs famílies, però mai ressenyats exercint els càrrecs de batlle o sots-batlle.

A Sant Cugat del Vallès, amb jurisdicció senyorial religiosa del monestir benedictí, només hi trobo documentat que el càrrec de nunci a ha recaigut alguna vegada en immigrants francesos.³⁰

L'ACCEPTACIÓ A NIVELL PARROQUIAL

Amb aquest títol em vull referir a la participació en la vida de la parròquia, administració i confraries. Autors com Moreu-Rey, J. Nadal, E. Giralt o Jaume Codina remarquen, com a un possible indicador de la inserció, les confraries. En el cas dels quatre exemples locals estudiats, la manca de documentació no permet una visió prou clara per confirmar-ho. Les poques dades recollides, per exemple a Sabadell, permeten conèixer l'existència de la confraria de Sant Antoni, la qual agrupa menestrals i pagesos de dins la vila, tant catalans d'origen com occitans.³¹

La parròquia de Sentmenat conserva els llibres de l'Oli de la Sagristia i els llibres de l'Obra. Els llibres de l'Obra no són més que un llistat de comptes que «rendeixen» els obrers i el clavari als obrers i al clavari elegits per a l'any en curs. Els obrers elegits eren quatre, dos de joves i dos de grans. Un de gran i un de jove per a les masies del terme, i un de gran i un de jove per a les cases de la sagrera. La presència de francesos s'hauria de detectar precisament entre els dos obrers de la sagrera. Però com passa en la designació de batlle i sots-batlle, no apareix mai documentat en el període 1550-1680 cap francès o descendent de gràcies.

L'aparroquiage ha estat presentat per Jaume Codina com una de les condicions imprescindibles per a poder considerar l'immigrant com a veí. Les naturalitzacions, com diu Núria Sales, són pròpies de gent acabalada d'estrats superiors.³² Els immi-

grats de baixa condició, cas del col·lectiu que ens interessa, com a màxim, accedien a l'aparroquiage. Amb tot, era fàcil accedir-hi? El dubte es planteja perquè és molt estrany trobar en un testament fet davant de notari una al·lusió a aquest fet. Antoni Valls, pagès habitant a Sant Vicenç de Jonqueres, natural del Llac (bisbat de Sarlat), deixà escrit en el seu testament de l'any 1573: «*Elegesch la sepultura al cos meu fahedora en lo Samantiri de la Iglesia parrochial de Sanct Visens de Jonqueres de la qual som parrochia la qual sepultura y solemnitat de aquella vull sia feta*».³³ Potser és un fet anecdòtic, però no deixa de sorprendre. Potser en determinades parròquies i en un temps concret i determinat, fins i tot l'aparroquiage també era cosa difícil per als immigrants occitans.

Un altre exemple de diferenciació pot ser el cas de Pere Llorens, serrador del bisbat de Lió, que es casà a Sentmenat l'any 1568 amb una donzella catalana de la sagrera, Elionor Costa. Pere Llorens morí l'any 1594, al llibre d'òbits, el vicari anotà: «*Òbit del senyer Pere Llorens çarrador estranger habitant en sanct menat...*». Després de 26 anys de permanència a la sagrera de Sentmenat, continua essent qualificat pel vicari com a un estranger!!³⁴

BERGANTS, BRUIXES, MENDICANTS I POBRES DE SOLEMNITAT

Els llibres d'òbits de les parròquies estudiades estan fornits d'inscripcions referents a bergants, mendicants i pobres de solemnitat. Són part d'aquell grup d'immigrants que queden al marge de la societat, de forma més o menys semblant als enquadrillats a les partides de bandolers que esmenta Xavier Torres. Aquest fet ens indicaria que contràriament a la visió romàntica dels catalans oberts als nouvinguts, cosins germans de l'altra banda dels Pirineus, la societat catalana dels segles XVI i XVII no era tan permeable. O el volum migratori fou massa ampli per poder ser absorbit per l'estructura socio-econòmica del Vallès, o els

³⁰ APSCV, *Llibre d'òbits* (A-52), Òbit de Guillem Ducros, nunci. 7. IV. 1631.

³¹ AHS, *Testaments*, Testament de Pere Font, pagès de la vila de Sabadell (francès), any 1750 (vol. II): «*Elegesch sepultura al meu cos fahedora en lo cementiri de la Iglesia parrochial de St. Feliu de la Vila de Sabadell en lo vas o carrer a hont se*

acostumen a sepultar los cossos dels cofreres de la confraria del glorios y benaventurat St. Antoni de la qua som jo confrere».

³² SALES (1988).

³³ AHS, E-495, any 1753.

³⁴ APST, *Liber testamentorum*, vol. I, fol. 43; APST, *Llibre d'òbits*, vol. I, fol. 115.

autòctons del país eren massa selectius per donar cabuda a tots els immigrants, o bé si se'ls donava cabuda, els francesos esdevenien l'ase dels cops.

La caça de bruixes al Vallès de l'any 1619 pot ser un exemple «d'ase dels cops». Com molt bé diu Raimon Garcia Carrera, quan descriu els acusats de bruixeria: «*Els acusats de bruixeria eren en la seva immensa majoria dones, molt sovint amb defectes físics o socialment marginades: alcavotes, curanderes, captaires o simplement viudes o emigrants franceses*». Entre les causes de les persecucions al Vallès, esmenta la greu situació econòmica dels anys 1619, 1620 i 1621 «*tot això va motivar que es busquessin culpables d'aquella greu situació*». Efectivament, entre les dones acusades de bruixes, n'hi figuren algunes de franceses: Eulàlia Buïgues, muller de Lluc Taulet, francès habitant a Castellar del Vallès, Joana Sol, muller de Pere Sol, sabater francès habitant a Sabadell, «*na Guilleuma Roberta, totes gavatxes i na Romaguera, que avui es diu Vallcorba per ser casada en darreres noces amb Vallcorba habitants en la present vila de Sabadell*».³⁵

Sovint, la violència té com a víctimes els immigrants, no tan sols els bergants «*Joan Martí bergant estranger qui morí de tir de pedrenyal a casa de Barnat Moger ostaler...*», sinó també immigrants instal·lats i les seves dones: «*Obit de mado Gabriela Vergés la quall mataren en la sagrera de St. menat*» «*Obit de mado Chatarina Vidala la quall mataren per lo camí de Savadell*».³⁶

Dels quatre exemples estudiats, el que presenta un índex més alt de violència en el període 1573-1680, és Sant Cugat del Vallès. De les 28 defuncions ressenyades per mort violenta deguda a pedrenyal o ganivetada, 15 de les víctimes eren francesos, 10 soldats francesos (trobat morts en el fons d'un torrent l'any 1652) i 3 són catalans (l'hereu de can Calders, un notari i un pare de la vila). Els francesos també són utilitzats pels propietaris de masies per als seus afers i enemistats amb els pagesos veïns. A l'arxiu de cúria del Batlle de Sentmenat, és freqüent trobar processos en què un

propietari acusa l'altre veí per l'actuació dels mossos o pastors francesos.³⁷

Un dels casos que pot il·lustrar més significativament la poca valoració dels francesos, és recollida per Antoni Ferrando i Roig al llibre «*Cròniques bandoleres de Sant Llorenç del Munt i el camí ral de Barcelona a Manresa*». Els fets succeïren al torrent de l'Ermengol, terme de Sant Llorenç Savall. La mestressa del mas Vilardell, una minyona i Joan, el mosso gascó, tornaven d'ofici, quan foren assaltats per un pagès menor d'edat de Gallifa. De la baralla entre l'assaltant i el gascó, aquest darrer en resultà molt malferit, tant que la mestressa del Vilardell i uns pastors que hi havien acudit en sentir la fressa, pensaren que el mosso ja era mort, i «*el deixaren allí abandonat*». La qüestió és: si hagués estat un parent de la mestressa del Vilardell, un fill o el marit, l'haurien deixat allí, tot i ésser mort?³⁸

Hi ha altres indicadors que, si bé no són tan evidents com l'anterior exemple, també són prou significatius. A l'escribania de Sabadell, una part molt important dels testaments de francesos només s'ha conservat en forma d'esborrany. Això no tindria més importància i podria atribuir-se a la conservació de la documentació, si no fos que en la mateixa sèrie de testaments, els dels autòctons del país generalment es conserven en una o diverses còpies definitives i també l'esborrany. És un fet anecdòtic o hi ha quelcom de manca d'interès en els notaris de l'època per aquest tipus de serveis als immigrants francesos?

No tots els immigrants foren uns «marginats», n'hi ha que arribaren a tenir una bona posició econòmica; això sí, a base de temps i de generacions. La genealogia dels Llanes de Sentmenat és prou il·lustrativa en aquest sentit. Família de sabaters establerts a la sagrera, ben aviat acumularen un patrimoni, el qual els facilità casar els fills i filles amb fadrins de les masies del terme, fins i tot a la cinquena generació, entraren en l'òrbita dels pagesos grassos, en casar-se la pubilla Llanes amb l'hereu de can Cladelles. Però tot i el poder econòmic

³⁵ GARCIA CARRERA (1987), p. 13, 30-36.

³⁶ APSCV, *Llibre d'òbits*, A-5.2, 28.VIII.1602 i any 1652.

³⁷ APST, *Llibre d'òbits*, vol. I, folis 61 i 114; SERRA (1988), p. 138-147.

³⁸ FERRANDO (1988), p. 37-41.

de la família, l'antagonisme social fou present molt temps, ja que no hi ha cap membre de la família que consti com a obrer o clavari o batlle o sots-batlle de Sentmenat els segles XVI i XVII.

BIBLIOGRAFIA

- Ramon D'ABADAL I VINYALS (1966). Pròleg al llibre *La immigració francesa a Mataró durant el segle XVI*. Mataró.
- Josep M. BENAUL *et al.* (1987). *Història de Terrassa*. Terrassa.
- Carmen BENCOMO *et al.* (1986). *Aproximació a la història de Rubí*. Rubí.
- Antoni BOSCH I CARDELLACH (1992, edició facsímil). *Anales de la Villa de Sabadell des de el año 987 hasta 1770*. Sabadell.
- Esteve CANYAMERES RAMONEDA (1988). *Els cognoms actuals de Sentmenat*. Sentmenat.
- Esteve CANYAMERES RAMONEDA (1991). *Canvis de noms i maridatge a les masies de Castellar del Vallès als segles XV i XVI*. Castellar del Vallès.
- Miquel CARRERAS COSTAJUSSÀ (1932). *Elements d'història de Sabadell*. Sabadell.
- Jaume CODINA I VILA (1982). *La immigració francesa al Delta del Llobregat 1400-1700*. El Prat de Llobregat.
- Jaume DANTÍ (1982). «Granollers i la comarca als segles XVI-XVII: evolució econòmica i demogràfica». *Revista Catalana de Geografia* (Barcelona) I època, vol. 5, núm. 18 (abril-juny), p. 133-137.
- M. DOMÈNECH FIGUERES i M. RÍOS FIGUEROLA (1988). *El municipi de Sabadell a l'Edat Moderna*. Terrassa.
- Antoni FERRANDO I ROIG (1988). *Cròniques bandoleres de Sant Llorenç del Munt i el camí ral de Barcelona a Manresa*. Montserrat.
- Raimon GARCIA CARRERA (1987). *Caça de bruixes al Vallès*. Terrassa.
- Valentí GUAL I VILA (1991). *Gavatxos, gascons, francesos. La immigració occitana a la Catalunya Moderna (el cas de la Conca de Barberà)*. Barcelona.
- Josep IGLÉSIES (1979). *El fogatge de 1553*. Barcelona.
- Antoni MASANELL (1977). *Dades esparses dels immigrants francesos a Vilafranca, en el segle XVI*. Vilafranca del Penedès.
- Manuel MOGAS SALVADÓ (1984). *Història de Ripollet*. Ripollet.
- Josefina MOLINERO (1984). *Catàleg de l'arxiu notarial de Sabadell*. Barcelona.
- Enric MOREU-REY (1959). *Els immigrants francesos a Barcelona (segles XVI-XVIII)*.
- Enric MOREU-REY (1961). *La Rodalia de Caldes de Montbui, Repertori històric de noms de lloc i persona*. Barcelona.
- J. NADAL i E. GIRALT (1960). *La population catalane de 1553 à 1717*. París.
- Ronda Vallesana (10a) (1989). *Sentmenat-el Farell*. Sabadell.
- Miquel RUFÉ MAJÓ (1987). *Patronímics i cognoms rubinencs*. Sabadell.
- Núria SALES (1988). «Naturalitzacions catalanes dels segles XVI-XVIII». *L'Avenç*, núm. 15.
- M. SÁNCHEZ GONZÁLEZ (1982). *La Cerdanyola Moderna*. Sabadell.
- Eva SERRA I PUIG (1988). *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII, la Baronia de Sentmenat*. Barcelona.
- Josep M. SOLÀ-MORALES (1983). *La immigració francesa a Olot als segles XVI-XVII*. Olot.
- C. SOLÀ RAMONEDA i E. FORNS PRATGINESTÓS (1988). *Estudi demogràfic de Sentmenat, segles XVI, XVII i XVIII*. Sentmenat. Estudi inèdit.
- Xavier TORRES (1991). *Els bandolers (s. XVI-XVII)*. Vic.
- Antoni VERGÉS I MIRASSÓ (1974, edició facsímil). *Història de Castellar del Vallès*. Barcelona.